

Krajina a krajinná ekologie v časopise Veronica

Buček, A., Lacina, J., Štěpánek, V.: Landscape and Landscape Ecology in the Veronica Journal. *Životné prostredie*, 2017, 51, 2, p. 79–82.

Veronica, a journal for nature and landscape protection, has been published in Brno since 1986. It promotes a friendly relationship with nature and landscape. Unlike similar environment-oriented journals, it associates expert articles on the problems of nature and landscape with culture; especially with literature and the visual arts. Veronica's editorial board managed to bring together natural scientists from diverse disciplines; including sociologists, historians, foresters, urban planners, professional and voluntary conservationists and artists. Over the course of 30 years, 152 regular issues have been published, together with 19 special issues and several books. Veronica's key themes include, for example, territorial systems of ecological stability, restoration of the harmonious rural landscape, traditional fruit-growing, water in the countryside, nature-close forestry, and environmental education. A recent endeavour from the realm of the arts is the book Landscapes of heart, published on the 30th anniversary of the magazine. In this book, dozens of celebrities from various disciplines express their relationship with particular Czech and Slovak landscapes.

Keywords: Veronica journal, protection of nature and landscape, environmental education

Veronica je časopis pro ochranu přírody a krajiny, vycházející od roku 1986 v Brně. Třebaže měla od začátku rysy a formu časopisu, musela zpočátku vycházet jen jako bulletin Městského výboru Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) v Brně a Okresního výboru ČSOP Brno-venkov. V letech 1987 – 1998 vycházela *Veronica* čtyřikrát ročně, v letech 1999 – 2013 šestkrát do roka, aby se od roku 2014 vrátila k periodicitě čtyř čísel. Celkově tak vyšlo již 152 běžných čísel, kromě nich 19 zvláštních vydání časopisu a několik knižních a dalších publikací.

Jak se zrodil název časopisu

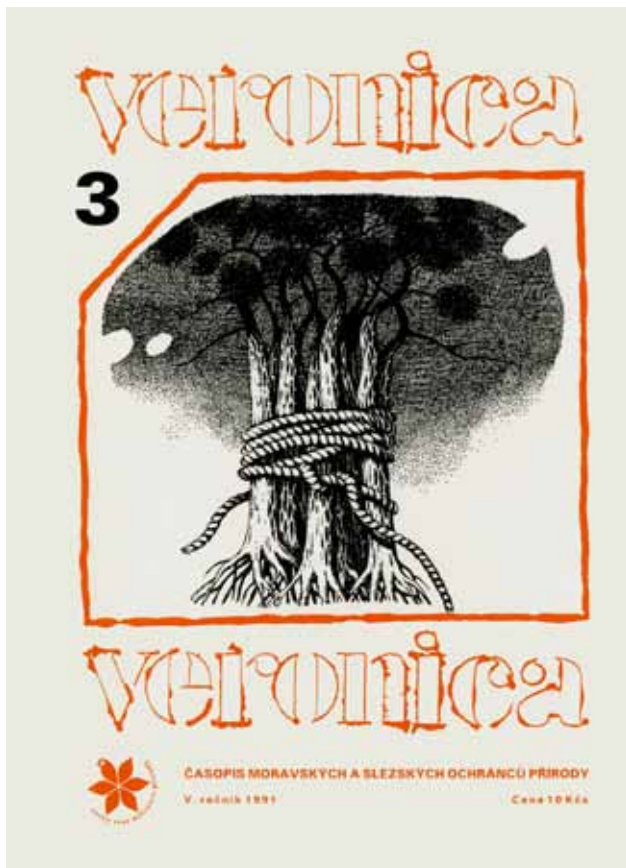
Za název časopisu zvolili jeho zakladatelé latinské jméno rozrazilu (*Veronica* spp.). Jednak proto, že obsahuje výraz *nika* – frekventovaný ekologický pojem, označující funkční začlenění jedince či populace druhu v ekosystému. A latinské *vero* znamená v češtině skutečně, jistě. Název časopisu tak měl symbolizovat víru, že se skutečně podaří zachovat prostředí pro všechny organismy – rostliny, živočichy i lidi. Dalším důvodem bylo, že běžná rostlina rozrazil roste i na břehu řeky Svratky v Brně nejen ve skutečnosti, ale i v populární básni Vítězslava Nezvala. A brněnská *Veronica* – na rozdíl od pražského časopisu *Nika* – měla od začátku ctižádost kromě populárně odborných článků, motivovaných problémy ochrany přírody a krajiny, uveřejňovat i ukázky tvorby literární i výtvarné, mající vztah k přírodě a krajině. Chtěla navázat na brněnskou tradici sounáležitosti přírodovědců a umělců. Za všechny připomeňme letité oboustranně prospěšné přátelství nejvýznamněj-

šího českého autora próz o přírodě Jaromíra Tomečka (1906 – 1997) a botanika docenta Jana Šmardy (1904 – 1968), přední osobnosti moravské ochrany přírody a krajiny, který jako jeden z prvních u nás poukazyval na nezbytnost tvorby geobiologických plánů krajiny. A chtěla navázat i na odkaz populárně píšících vědců, jakým byl zejména profesor brněnské Masarykovy univerzity Vladimír Úlehla (1888 – 1947) se svou nadčasovou knihou *Napojme prameny*, dílem komplexního krajinně ekologického pohledu již ve 40. letech minulého století.

V průběhu 30 let své nepřetržité existence *Veronica* postupně rozšiřovala svůj záběr z tematiky převážně brněnské a jihomoravské na tematiku celorepublikovou i slovenskou. V redakční radě a jejím okruhu se sdružovali přírodovědci z různých oborů, sociologové, historici, urbanisté, lesníci, profesionální i dobrovolní ochránci přírody a krajiny. Téměř od začátku časopisu se stalo samozřejmostí, že má redakční rada členku ze Slovenska, která je zárukou zajímavých článků z této země, umožňujících srovnání problematiky péče o přírodu a krajinu v obou sousedních státech.

O čem se psalo ve *Veronice*

Náplň časopisu se pochopitelně v průběhu let vyvíjela, než dospěla k určitému uspořádání. Podívali se na vůbec první číslo *Veroniky* z podzimu 1986 (považované za „nulté, náborové“), můžeme kromě úvodníku *Proč právě Veronica* číst i o *Územních systémech ekologické stability* z pera jejich zakladatele, architekta Jiřího Löwa, o problematice komunálního

odpadu v *Úvaze smetištní* od prvního šéfredaktora časopisu Miroslava Kundraty či o velké akci *Dno – přesazování bledulí letních* a dalších vzácných rostlin dobrovolnými ochránci přírody z budoucí zátopy spodní nádrže Vodního díla Nové Mlýny na jižní Moravě, která tehdy probíhala již pátým rokem. Byl tam už i *Ekoherníček* na téma *Stavba silnice* od průkopníků ekologické výchovy Hany Korvasové a Aleše Máchala či kritické *Černé okénko* jedné z budoucích kmenových autorek *Veroniky* architektky Jarmily Kocourkové, tentokrát ostře poukazující na zbytečnou likvidaci zeleně při výstavbě jednoho brněnského sídliště.

V prvním čísle jubilejního 10. ročníku je možno se v bilancujícím úvodníku Antonína Bučka *Veronica aneb splněný sen* dočíst, že se za uplynulých deset let staly přispěvateli *Veroniky* mnohé významné osobnosti – například bývalí ministři životního prostředí Josef Vavroušek, Bedřich Moldan a Ivan Dejmal, čelný představitel československé i evropské ochrany přírody Jan Čeřovský, botanička Milena Rychnovská, ornitolog a ochránce přírody a krajiny Karel Hudec, geobiocenolog a ochránce přírody Jaroslav Horák, entomolog Dalibor Povolný, filozofové Erazim Kohák a Josef Šmajš, sociologové Hana Librová, Jan Keller a Libor Musil. Ke kmenovým autorům *Veroniky* se přidružil neúnavný propagátor krajinně ekologických principů v územním plánování a spolutvůrce

územních systémů ekologické stability krajiny, navíc výborný fotograf Igor Michal. Obsah zmíněného jubilejního čísla dobře ilustruje skutečnost, že sedm let po Listopadu 1989 má časopis polemičtější charakter a více se otevírá světu, než mohl a uměl na svém začátku. Svědčí o tom například obsáhlá stať Jarmily Kocourkové *Krajinný ráz nebo estetická kvalita krajiny?* či zamyšlení Václava Petříčka a Jana Plesníka *Bývalé vojenské výcvikové prostory – zpusťovaná příroda nebo poslední ráje?* Erazim Kohák se zamýšlí, zda *Je ekologie věda?* Slovenská problematika je zastoupena polemickým článkem Andrey Viceníkové *Áká je budoucnost Tatranského národního parku?* V tomto období společenského kvasu, týkajícího se i vztahu společnosti k přírodě a krajině, vydává *Veronica* i zajímavé přílohy. Tak přílohou čtvrtého čísla roku 1995 byly *Ekologické aspekty změn v kulturní krajině* – Milanem Peňázem a Janou Jakrlou editovaný sborník ze stejnojmenného semináře pořádaného v rámci Evropského roku ochrany přírody v tehdejší Ústavu ekologie krajiny Akademie věd ČR v Brně. Připomeňme z něj alespoň příspěvek Jiřího Palla a Pavla Trnky *Trvale udržitelný rozvoj venkovské krajiny – utopie či reálná šance?*, který byl věnován památce Josefa Vavrouška. Pravidelné přílohy *Veroniky* se věnovaly jednotlivým chráněným krajinným oblastem a národním parkům ČR.

Zhruba v polovině svého vydávání se náplň *Veroniky* z tradičního „pel-mel“ strukturuje a stabilizuje. Postupně jsou zavedeny pravidelné i nepravidelné rubriky, vtiskující *Veronice* specifickou tvář, odlišující ji od jiných environmentálně zaměřených časopisů. Jsou to především *Přírodní parky*, pojednávající o přírodních i kulturních hodnotách desítek území, zřizovaných v ČR od roku 1992 pro zachování především krajinného rázu. Rubrika *Galerie* představuje postupně současné výtvarníky, kteří mají k přírodě a krajině blízký vztah. V *Galerii přírodní prózy* představil literární historik a kritik Jiří Poláček desítky českých spisovatelů, věnujících se plně nebo alespoň okrajově přírodní próze. Originální *Vcházení do obrazů* Jana Laciny představuje novou metodu hodnocení změn krajiny na základě srovnání staré klasické krajinomalby se současným stavem malovaných záběrů. Populární se stala rubrika *Krajina mého srdce*, ve které se osobnosti vědy, kultury, umění i politického života vyznávají ze svého důvěrného vztahu k určité krajině domova.

Hlavně se však uspořádání časopisu změnilo v tom, že pro každé číslo je vybráno určité hlavní téma. Všimněme si alespoň v posledních ročnících některých z těch, která mají k problémům krajiny a jejích složek nejbližší. Tak páté číslo jubilejního 25. ročníku (2011) je věnováno lesní krajině Šumavy sužované kůrovcovou kalamitou, přičemž je dopřáno vyslovit se oběma názorovým frontám – přírodovědcům, kteří jsou pro ponechání odumírajících smrčín přirozenému vývoji i ekologicky orientovaným lesníkům, kte-

ří jsou pro tlumení kalamity tradičními prostředky. Třetí číslo následujícího ročníku (2012) má jako hlavní téma *Rozhraní města a krajiny*. Zabývá se tedy periferií a suburbanizací, často obludným rozpináním měst do zemědělské krajiny – viz například článek sociálního geografa Luďka Sýkory *Rozrůstání města do krajiny. Co s tím? Zachování biodiverzity zejména v hospodářských lesích* je hlavním tématem šestého čísla téhož ročníku, ve kterém však zaujme i „nelesní“ článek Václava Štěpánka na slovenské téma *Mizející svět seníkových luk*. První číslo 27. ročníku (2013) má atraktivní téma *Ekologické vinohradnictví a biovinářství* se záběrem především na vinorodou jižní Moravu. Složitě problematice krajin devastovaných těžbou rozmanitých surovin je ve zmíněném ročníku věnováno páté a šesté dvojčíslo pod názvem *Krajina po těžbě*. Podrobně toto téma pitvá stať Karla Pracha *Ekologie obnovy a přírodě blízká obnova narušených ekosystémů*. Invaze nepůvodních druhů rostlin i živočichů do naší krajiny je hlavním tématem (*Hosté, vetřelci a běženci*) druhého čísla 28. ročníku (2014). Vtipným způsobem se tématu chopil botanik Jiří Sádlo v příspěvku *Podle skutků poznáte je*. Nedílnou součástí mnohých harmonických kulturních krajin jsou vysokokmenné sady s tradičními odrůdami. Jejich záchraně se věnuje třetí číslo téhož ročníku, například článkem Ondřeje Dovala *O harmonii mezi přirozeným růstem stromu a zásahem ruky člověka*. Tradičnímu ovocnářství je zasvěceno i první číslo 29. ročníku (2015), které uvádí rozhovor se slovenským ovocnářem Jozefem Struhárem z Bielych Karpát pod názvem *Ovocné stromy vyžadují opateru po celý rok*. Třetí číslo 29. ročníku se z různých hledisek zabývá loukami a pastvinami. Jejich rozmanité typy a důvody ohrožení až zániku rozebírá Václav Štěpánek v obsáhlém příspěvku *Pastevní krajina v minulosti a současnosti*. Článek *Lidová píseň, louky a krajina* od téhož autora je pak typickou ukázkou integrace přírodní a kulturní tematiky, o jakou se *Veronica* snaží. *Krajinou blízkou i vzdálenou* nazval v úvodníku čtvrtého čísla z roku 2015 současný předseda redakční rady *Veroniky* sociolog Pavel Klvač své oblíbené české vesnice v rumunském Banátu. Návrat do idyly venkovské krajiny, vynikající dodnes biodiverzitou luk i lesů, výstižně nastiňuje Pavel Kovář v článku *Přenesená krajina (časosběrná pouť k pastorální idyle českého venkova v rumunském Banátu)*. O tom, že idyla zapadlých vesnic může být krutě narušena, svědčí článek Iva Dokoupila *Nešetřná šetrná energie* o výstavbě větrných elektráren kolem vesnice Svata Helena v rumunském Banátu.

Rozmanitost témat pokračuje i v jubilejním 30. ročníku *Veroniky* (2016). První číslo je věnováno problematice sucha a globální změně klimatu vůbec. Z jeho obsahu jmenujme alespoň tradičně vtipný příspěvek doyena redakční rady a autora řady recesních divadelních her s ekologickou tematikou Karla Hudce

Zamyšlení staršího biologa nad suchem a záplavami včetně „politického řešení při navržení opatření k provedení zabránění škodám“. Druhé číslo roku 2016 připravila slovenská členka redakční rady Andrea Uherková na téma *Péče o krajinu na Slovensku*. Zaujme zejména rozhovor s Mikulášem Hubou nazvaný skepticky *Stratili sme schopnosť obdivovať krásu krajiny* a vyznání předního lesnického botanika a folkloristy Milana Križa, samozřejmě, že z lásky k Polaně. Třetí číslo je opět věnováno přírodě blízkému hospodaření a polyfunkčnosti lesů, čtvrté číslo pak cestám a chůzi jako vůči krajině nejšetrnějšímu způsobu putování. „I *Veronica* jde dál, do dalšího, již jedenatřicátého ročníku,“ končí svůj editorial Pavel Klvač.

Zvláštní čísla *Veroniky*

Nám však zbývá se ještě ohlédnout zpět alespoň na některá zvláštní čísla (vydání) *Veroniky*, která vycházela v letech 1993 – 2007. První z nich byly *Územní systémy ekologické stability* (ÚSES) od Antonína Bučka a Jana Laciny a představovaly příručku, v níž byla srozumitelně vysvětlena koncepce a metoda vytváření ÚSES, které jsou od roku 1992 v ČR jedním ze základních nástrojů ochrany přírody a krajiny. Roku 1996 pak tento titul vyšel za spoluautorství Igora Míchala i v anglické verzi. Druhým zvláštním vydáním

byly *Ekologické stavební kameny* (1993). Autor Petr Jokeš reportážní formou působivě upozorňuje na rozmanité problémy hraničních velkoplošných chráněných území v Čechách, na Moravě i Slovensku. Čtvrté zvláštní vydání *Obnova venkovské krajiny* (1994), dílo kolektivu autorů, nastiňuje problematiku harmonické kulturní krajiny našeho venkova, její historický vývoj, záležitosti spojené s definováním krajinného rázu a možnostmi jeho ochrany. Bylo to zřejmě nejúspěšnější zvláštní číslo *Veroniky*, které, přestože vyšlo v nákladu téměř 4 000 výtisků, bylo rychle rozebráno. Jedním ze zásadních témat, ke kterým se Veronica vrací, patří problematika vody v krajině. Věnovali se jí zvláštní čísla *Voda a krajina* (1994), *Řeka Morava pro život* (1996) a *Krajina a povodeň* (1998). V tomto dvanáctém zvláštním čísle reagoval kolektiv autorů na ničivé povodně, které postihly Moravu v červenci roku 1997. Byly shrnuty příčiny škod a nastíněna možná preventivní opatření. Jiným výrazným krajinným tématem *Veroniky* jsou problémy a záležitosti ochrany karpatské krajiny, koexistence hospodářského rozvoje s životem v ní přebývajících velkých šelem, extenzivní využívání krajiny pastevectvím. Tato témata vyústila do dvou zvláštních čísel kolektivu autorů – *Pastevectví a krajina* (2000) a *Karpaty – krajina a lidé* (2002).

Knižné publikace z vydavatelství Veroniky

S činností redakce *Veroniky* souvisí i vydání některých knižních publikací. Je to především *Ekologická stabilita* Igora Míchala, dodnes vyhledávaná stručná učebnice krajinné ekologie, která poprvé vyšla roku 1992 (Míchal, 1992) a v druhém rozšířeném vydání roku 1994. Obsáhlá publikace *Řeky pro život* (Králová, ed., 2001) překladatelky a editorky Heleny Králové měla být původně pouze překladem anglické knihy z roku 1994. Byla však doplněna o řadu kapitol shrnujících domácí problematiku a stala se tak názorným návodem, jak pečovat o řeky ve prospěch přírody a krajiny. V roce 2002 vydala redakce časopisu publikaci *Plánovaná vodní cesta Dunaj – Odra – Labe z pohledu ochrany přírody a životního prostředí* (kolektiv, 2002), která reagovala na stále přítomné megalomanské plány likvidace posledních přirozených úseků moravských řek.

* * *

Na závěr jsme si ponechali dvě publikace, které jsou spíše počiny kulturními. *Moravské krajiny Miloše Spurného* (Spurná, Lacina, Kundrata 1994) jsou výběrem z části obsáhlé fotografické tvorby vědce a umělce M. Spurného (1922 – 1979), který chápal krajinnou fotografii jako výtvarný dokument. Jeho nezaměnitelné, vesměs panoramatické fotografie z pozůstalosti, kterou redakci *Veroniky* poskytla paní Věra Spurná,

jsou dodnes využívány k ilustraci běžných čísel *Veroniky*. A neobešla se bez nich ani kniha *Krajiny srdce* (Cílek, Dostál, Štěpánek, eds., 2016), do které v roce 30. jubilea vydávání *Veroniky* shromáždili editoři Václav Cílek, Ivo Dostál a Václav Štěpánek příspěvky od 73 autorů, které ve stejnojmenné rubrice v časopise vycházely od roku 1997. Z knihy je zřejmé, že schopnost vnímat krásu krajiny alespoň lidé kolem *Veroniky* ještě neztratili, navíc jsou ty srdeční krajiny rozmístěny po různých koutech Čech, Moravy, Slezska i Slovenska. A *Veronica* chce být i nadále časopisem, který nabádá k šetrnému vztahu k přírodě a krajině, v níž by měly být ekologické i estetické kvality v souladu se životem lidí zachovány.

Literatúra

- Cílek, V., Dostál, I., Štěpánek, V. (eds.): *Krajiny srdce*. Praha: Novela bohemica, 2016, 386 s.
- kolektiv: *Plánovaná vodní cesta Dunaj – Odra – Labe z pohledu ochrany přírody a životního prostředí*. (Analýza situace z pozice ochrany přírody, krajiny a životního prostředí.) Brno: Ekologický institut Veronica ve spolupráci s občanským sdružením Unie pro řeku Moravu, 2002, 27 s. (www.uprm.cz/data/docs/publikace/dolzphleduopk_2002.pdf)
- Králová, H. (ed.): *Řeky pro život: revitalizace řek a péče o nivní biotopy*. Brno: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Veronica, 2001, 440 s.
- Míchal, I.: *Ekologická stabilita*. Brno: Veronica, ekologické středisko Českého svazu ochránců přírody pro Ministerství životního prostředí ČR, 1992, 244 s.
- Spurná, V., Lacina, J., Kundrata, M.: *Moravské krajiny Miloše Spurného*. Brno: Nadace Veronica, 1994, 136 s.

---

doc. Ing. Antonín Buček, CSc., bucek@mendelu.cz
Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie
Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity
v Brně, Zemědělská 3, 602 00 Brno, Česká republika

doc. Ing. Jan Lacina, CSc., lacinovi.tisnov@wo.cz
Ústav geoniky Akademie věd České republiky, v. v. i.,
oddělení environmentální geografie, Drobného 28,
602 00 Brno, Česká republika

doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D., v.stepanek@int-cz.com
Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity,
Arne Nováka 1/1, 602 00 Brno, Česká republika